

8. KAPITOLA

ZÁSTUPCE BOŽÍ

„Měl bys ale vědět, že Bůh, stvořitel světa, stvořil na nebeské klenbě dvě velká světla – větší pro den, menší pro noc. Obloha představuje církev, den duchovní a noc tělesnou důstojnost. Bůh tedy na obloze univerzální církve stvořil dvě světla, totiž dvě velké důstojnosti: biskupskou autoritu a královskou moc. Stejně však jako Měsíc přijímá své světlo od Slunce, královská moc získává lesk své důstojnosti od pontifikální autority. Čím blíže je k jejímu zjevení, tím ji zdobí menší světlo, čím dále se však vzdaluje od jejího obrazu, tím více získává na lesku.“ Prostorově vzdálená – jako měsíc v úplňku od slunce – by měla být světská moc od duchovní, alespoň tak si to přál Inocenc III. Jeho veškerá politika směřovala k tomu, aby to uskutečnil: král a císař daleko od sídla papeže. Pouze tehdy dokáže královská moc zářit. Jestliže se příliš přiblíží k církvi, vybledne jako novoluní. Inocenc tím použil obrazné přirovnání s dlouhou historií, které aplikoval i Řehoř VII., aby zdůraznil spirituální vedení královského důstojenství prostřednictvím kněžstva. Později si tímto příměrem posloužil Bonifác VIII., aby vyčerpal jeho možnosti v hierokraticky-světovládném smyslu: „Stejně jako Měsíci není vlastní žádné světlo, ledaže ho přijímá od Slunce, nevlastní žádná světská moc nic, co by nepřijala od církevní moci“¹. „Protože je Země sedmkrát větší než Měsíc, avšak Slunce osmkrát větší než Země, je papežská důstojnost 57krát větší než královská“; tak vypočetla glosa k Inocencově dekretálu rozdíl ve velikosti obou mocí.

Jistě, 13. století zažilo na evropských královských trůnech obdivuhodnou řadu vynikajících panovníků: ve Svaté říši římské a na Sicílii císaře Fridricha II. (1212–1250), ve Francii Filipa II. Augusta, Ludvíka IX. Svatého (1226–1270) a na konci století Filipa IV. Sličného (1285–1314), v Aragonii Jakuba I. Dobývatele (1213–1271) a Petra III. Aragonského, zvaného Veliký (1276–1285), v Kastilii Ferdinanda III. (1217–1252), který byl později rovněž svatořečen a jeho syna Alfonse X. Kastilského, zvaného Moudrý nebo též Učený (1252–1284). A přesto to bylo století papežů, které začalo Inocencem III. (1198–1216) a končilo Bonifácem VIII. (1294–1303) a které i v mezidobí poznalo jedinečnou souslednost papežů: Řehoř IX. (1227–1241), Inocenc IV. (1243–1254) a Celestýn V., „andělský papež“ (1294).

Nyní byla zformulována a právnicky precizována doktrína o *Plenitudo potestatis* (o neomezené moci, pozn. překl.) v církvi a ve světě, i doktrína o „zástupci Božím“.

Doktrína o zástupci Božím se důsledně vyvinula z poselství o nástupci a dědici svatého Petra s použitím dialektické metody, teologie, a zvláště jurisprudence. Právní a dogmatické důsledky o sobě daly vědět se stejnou konsekvencí. Řehoř VII. na sebe poprvé vztáhl christomimetické (Krista napodobující) obraty. K tomu přistoupila nezvratná platnost dekretálů a rozšiřující se zákonodárná praxe papežů. Manželské právo, dědické právo a zastupování se dále zdokonalovalo prostřednictvím kanonistiky v Boloni, Paříži i jinde. Už v průběhu 12. století se kurie stala centrálním církevním soudním dvorem. Mohli tu uplatňovat žaloby i laikové – a také to dělali. Inocenc III. upravoval příslušnost. Nadále směl každý laik, jestliže se ocitl v tísní a světská soudní pravomoc selhala, apelovat na papeže, a tím se podřídit papežskému soudu. Toto „nouzové právo“ nabylo každopádně teoreticky obecnou platnost. Bylo aktuální zvláště v době, kdy byl prázdný císařský trůn stejně jako při nedostatečné oprávněnosti soudce, odepření práva, neřešitelné dvojznačnosti nebo obtížnosti případu i při udání zločinu církevnímu soudci². Papež se jevil jako poslední instance mezinárodního soudního dvora, protože preláti, knížata a králové se ho opravdu dovolávali, takže danou doktrínu naplňovali konkrétním životem.

Samozřejmě opravdoví chudáci, malí rolníci, jedinci zbavení práv a utlačovaní prakticky neměli šanci dosáhnout soudního procesu u kurie neboli u tribunálu římské rot, jak se speciální papežský soudní dvůr začal brzy nazývat. Ten, kdo tam chtěl podat žalobu, musel sáhnout hluboko do kapsy; stejně tak nemohl doufat v brzké vyřízení. To platilo pro laiky i kleriky. K vlastním nákladům soudního řízení – výdajům za svědky, advokáty, notáře, soudce a všeobecnou správu – přistoupily náklady na cestu a pobyt a různé úplatky, které byly nezbytné, aby se člověk vůbec dozvěděl, jak postupovat, co konkrétně udělat a komu co uhradit. Přitom měl poražený hradit náklady úspěšné protistraně. V následujících staletích také procesní zpřísnění, kodexy cti pro advokáty a soudce a stále nová pravidla a řády usilovaly o to, aby se záplava soudních řízení zmenšila a exploze nákladů omezila, nebo alespoň aby se náklady daly předem kalkulovat. Papežský soud měl projednávat jen řízení s vyšší hodnotou sporu. Chuť stran jít do soudního řízení však nic nezastavilo, a tak papežské soudnictví zůstalo po celý středověk oblastí s potřebou trvalé regulace a hlavním obchodem kurie³.

Učení o zastoupení komplexně zformuloval církevní právník, papež Inocenc IV. Ježíš Kristus předal, jak oznámil tento papež nebo spíše jeho propagandista, svatému Petrovi a jeho následníkům otěže duchovního a světského impéria a vytvořil na apoštolském



Obr. 30: Mozaika papeže Inocence III. ze starého kostela svatého Petra v Římě. Při stržení kostela za Klementa VIII. byla darována rodině Conti, do níž Inocenc patřil, a dnes se nachází v Poli (Lazio).